

1902 ápr. 21

A horvátországi szerb önálló párt 1902. évi önkormányzati programja¹

A nemzeti-egyházi kongresszusra megválasztandó képviselői útján a szerb önálló párt² a következők elérésére törekszik majd:

I

A karlócai érsekség területén élő szerb népnek a legmagasabb kiváltságokban elismert, állami és országos alaptörvényekkel — nevezetesen az 1790—91. évi XXVII., 1848. évi XX., 1868. évi IX., és a Háromegegy királyságbeli 1887. évi május 14-i törvénycikkkel törvényesített — nemzeti-egyházi önkormányzatára vonatkozó joga csorbíthatatlanul őriztessék meg, a nemzeti-egyházi önkormányzat minden eddigi sérelmét hárítsák el, minden újabb sérelmét pedig küszöböljék ki, s ugyancsak tegyék lehetetlenné az államhatalom minden törvénytelen befolyását, amely önkormányzatunk igazgatásában magának sajátítaná ki a rendelkezési jogot.

II

A nemzeti-egyházi szervezet kiépítésénél, az elismert és fennálló önkormányzati szabályok szellemében a nép szabad részvételi jogát őrizték meg az egyház külső igazgatásában az iskolák-nál és a nemzeti alapoknál.

Eszerint az elv szerint a szerb önálló párt azon lesz, hogy elsősorban a következő szabályzatokat hozzák meg:

a) a metropolita-patriarcha megválasztására vonatkozó,

¹ Közli: *Srbobran* 1902. 77. sz. A közlemény eredeti címe: Avtonomni program srpske samostalne stranke utvrđen na konferenciji 12./25. marta o. g. u Zagrebu. — A szerb önálló párt f. évi március 12. (25.) napján Zágrábban tartott értekezletén meghatározott önkormányzati programja.

² A horvátországi szerb burzsoázia már a hetvenes években megkezdte politikai szervezkedését. A szerb klubból alakult meg 1881-ben a horvátországi szerb önálló párt, amelynek 1881. évi, majd 1887. évi karlócai programja a horvátországi szerbek teljes egyenjogúságát, egyházuk, iskoláik önkormányzatát, nemzeti zászlójuk és a cirilica szabad használatát követelte (l. Iratok I. 648—649., 738—740. l.). A szerb programok — a horvát ellenzéki pártok tisztán közjogi követeléseivel szemben — gazdasági reformköveteléseket is tartalmaznak. A párt lapja a *Srbobran* volt. A századforduló táján a párt vezetését a Masaryk-féle „neorealista” iskolán nevelkedett és a délszláv nemzeti egység programját radikális demokratizmussal egyesítő fiatal értelmiség vette át, Pribicević Svetozár, Medaković Bogdan, Budisavljević Bude vezetésével. A párt közeledett a horvát ellenzékhez, elsősorban annak haladó csoportjaihoz, de az 1903. évi horvát mozgalom idején még nem jött létre szervezett együttműködés, elsősorban a horvát ellenzék vezető jogpárt és Frank-párt merev szerbelles álláspontja miatt. A párt fenti programját az 1902. március 25-i zágrabi értekezlet állapította meg, s a politikai programot kiegészítette a részletes egyházi önkormányzati program, melynek pontjait a *Srbobran*-ban közzétett szöveg alapján közöljük (l. C/3. sz. irat). 1903. október 31-én Glinán, nov. 23-án Eszéken tartott népgyűlést a párt, amely a horvátországi szerbek körében sokkal népszerűbb volt, mint a radikális párt. A saborban nem volt képviselőjük. Lapjuk, a *Novi Srbobran* többször állást foglalt a szerb—horvát testvériség és politikai együttműködés mellett, de erre (l. ott) ténylegesen csak 1905 őszén került sor, amikor a fiúmei határozatban a horvát ellenzék is elismerte a szerbség jogait és a két nép közösségét. Az 1906 elején létrejött szerb—horvát koalícióban és a délszláv nemzeti államért folyó harcban a szerb önálló párt vezető szerepet játszott, míg a radikálisok később kivonultak a koalícióból.

b) a püspökök választására vonatkozó szabályzatot, utóbbit a nemzeti-egyházi szervezünkben a felső és alsó papság megválasztásával kapcsolatban elfogadott és keresztülvitt elv szerint,

c) az egyházmegyék berendezésére vonatkozó szabályzatot, különös tekintettel arra hogy az egyházmegyei gyűlés lelkeszi és tanítói tagjainak választását összhangba hozzák nemzeti-egyházi kongresszusunk választási rendjével,

d) az egyházmegyei konzisztóriumok és a metropolita-tanács egyházbírószági eljárására vonatkozó szabályzatot.

III

A szerb önálló párt azon lesz, hogy nemzeti-egyházi kongresszusunk megfelelő módon arra törekedjék, hogy a szerb pravoszláv egyház törvényesen egyenjogú legyen a római katolikus-sal, egymás közti viszonyuk tekintetében; hogy már egyszer szűnjenek meg azok a teljesen elavult és a mai művelt korrallal ellentéző, a konkordátum értelmében hozott rendeletek, amelyek monarchiánkban sem léteznek sehol másutt, csupán Horvátországban és Szlavóniában, mégpedig a pravoszlávia kárára a római katolikus egyházzal szemben.

IV

A szerb népnek adják vissza elvett nemzeti önkormányzati iskoláit és az iskolai vagyont; tegyék lehetővé új szerb önkormányzati iskolák megnyitását, és hárátsák el azokat az akadályokat, amelyek a szerb nép iskolai önkormányzatára vonatkozó joga visszaállítását gátolják.

V

Adják meg és utaljanak ki arányos támogatást állami, illetve országos jövedelmekből a szerb pravoszláv templomok, nemzeti önkormányzati iskolák és más közművelődési intézmények számára; a szerb pravoszláv egyház és papságának törvényben biztosított illetményét pedig adják meg és utalják ki nemzeti-egyházi önkormányzatunk illetékes szervei közvetítésével.

VI

Papságunk és tanítóságunk helyzetét erkölcsileg és anyagilag emeljék és vigyék előbbre. Ennek érdekében a papok és tanítók fizetéséről hozzanak szabályzatot, különös tekintettel arra, hogy a papság fizetése minden egyházmegyében egyenlő legyen; valamint, hogy a papság és a tanítóság részére nyugdíjszabályzatot állítsanak fel; a papság és a tanítóság fegyelmi szabályait módosítsák, mégpedig a papság részére oly módon, hogy a kongresszusi szervezet 18. §-ának 2. pontja szerint azok csak az egyházi ügyekben való fegyelemre terjedjenek ki, a papság polgári és önkormányzati jogainak korlátozása nélkül.

VII

Hozzanak szabályzatot a metropolita-pátriárka és a püspökök tisztségükhöz méltó illetményére vonatkozólag. Az ezekre az illetményekre meghatározott nemzeti-egyházi javak feleslegét a szerb nép egyházi és népi szükségleteire kell felhasználni.

VIII

A szerb önálló párt azon lesz, hogy a nemzeti-egyházi javak állandó szakszerű kezelés alá kerüljenek, hogy kezelésük ésszerű legyen, és jövedelmük annyira emelkedjék, hogy ne csak kolostori, hanem minél nagyobb mértékben népművelési célokra is szolgáljanak. Egyben pedig, hogy a nemzeti-egyházi vagyont megőrizzék, s minden törvénytelen követelés és elidegenítéssel szemben biztosítsák.

IX

A szerb önálló párt különösen azon lesz, hogy nemzeti-egyházi kongresszusunk teljesen önálló működési jogát ne érje sérelem, és hogy a kongresszus minden akadály nélkül, mindenkor a törvény által előírt időben összeüljön, rendkívüli ülésre pedig szükség szerint.

A szerb önálló párt csak olyan képviselőket választ, akik mindezen önkormányzati programot, mind pedig a párt egyéb programját elfogadják és biztosítékot nyújtanak, hogy e programot lelkiismeretesen képviselik majd, s egyben elvárja képviselőitől, hogy a nemzeti-egyházi kongresszuson mint *szerb önálló párt* egyetértésben működjenek a többi nemzeti párttal, amennyiben azok az itt kifejtett elvekkel és követelésekkel egy véleményen lesznek.

4

1902 ápr. 23

A szerb nemzeti szabadelvű (liberális) párt 1902. évi önkormányzati programja¹

A szerb nemzeti szabadelvű párt nemzeti önkormányzatunk tekintetében mindenben azon az állásponton áll, amely álláspontot a szerb nemzeti párt az 1872. évi július 9/21-i újvidéki és az 1885. évi jún. 15/27-i zombori választói gyűléseken hozott határozataiban jelölt meg; a nemzeti-egyházi önkormányzat terén kifejtett működését illetőleg pedig eddig mindenkor és ezentúl is azok az elvek vezérlik majd, amelyek az eddig meghozott és megerősített kongresszusi szabályzatokban, továbbá a szerb nemzeti pártnak az 1870. évtől mind a mai napig tartó működésében kifejezésre jutottak. Eszerint:

I

A szerb nemzeti szabadelvű párt mind a nemzeti-egyházi kongresszusi képviselői útján, mind egyébként is minden alkalommal és minden időben védelmezi és fenntartja a mindenkor tiszta és csorbítatlan nemzeti-egyházi önkormányzatot, amely ósrégi szokáson és nemzeti-egyházi intézményeken alapul, a Szt. István koronája országaiban élő szerbek számára pedig elismerik és biztosítják a királyi kiváltságok, továbbá az állami és országos törvények, nevezetesen az 1790–91. évi XVII., az 1848. XX., az 1868. évi IX. magyar törvénycikkek és a horvát-szlavonországi 1887. évi május 14-i törvények.

Minden törvényes eszközzel azon lesz, hogy a karlócai érsekség területén élő szerb nép számára állítsák helyre a nemzeti-egyházi önkormányzat teljes élvezetét, hogy a nemzeti-egyházi önkormányzaton mind ez ideig elkövetett sérelmeket hárátsák el, a további sérelmeket pedig eleve küszöböljék ki; különösképpen pedig:

¹ Közli: Branik 1902. 44. sz. A közlemény eredeti címe: Avtonomni program srpske narodne slobodoumne stranke. — A szerb nemzeti szabadelvű párt önkormányzati programja.